

Életfogytig előzetes? A NER jogi antropológiájáról

Az Eötvös Károly Intézet másodszor – ezúttal a Magyar Helsinki Bizottsággal közösen – fordul az új ombudsmanhoz, javasolva, hogy kezdeményezzen normakontrollt. Ebben a beadványban az előzetes letartóztatás lehetséges időtartamát korlátlaná tevő, 2013 novemberében elfogadott törvényi rendelkezés alkotmánybírósági felülvizsgálata érdekében lépünk fel. A fogvatartás egy évtizede érvényesülő időbeli maximumának felszámolásáról szóló szabály nem pusztán a személyi szabadsághoz való jogot sérti, hanem a törvényalkotónak az emberi jogok eszméjétől idegen emberképéről árulkodik.

Az Eötvös Károly Intézet másodszor – ezúttal a Magyar Helsinki Bizottsággal közösen – fordul az új ombudsmanhoz: azt kérjük az alapvető jogok biztosától, hogy vigye az Alkotmánybíróság elé azt a 2013 novemberében elfogadott törvényi rendelkezést, amely – súlyosan büntetendő bűncselekmények esetén – eltörli az előzetes letartóztatás maximális időhatárát. Az új szabály értelmében az előzetes letartóztatás az egyébként irányadó három éves időtartam elérése után sem szűnik meg akkor, ha a vádlottal szemben tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.

Álláspontunk szerint az előzetes letartóztatás lehetséges időtartamának korlátlaná tétele súlyosan veszélyezteti a személyi szabadsághoz való jog érvényesülését. Az időtartam törvényi maximalizálása ugyan nem szükségképpen garanciája a személyi szabadsághoz való jog érvényesülésének, de a letartóztatások magyarországi gyakorlata fényében az alapjogkorlátozás arányosságának kiemelkedő jelentőségű biztosítója. A bíróságok ugyanis az előzetes letartóztatásra irányuló ügyészi indítványoknak kevés kivétellel, szinte automatikusan eleget tesznek, mégpedig úgy, hogy gyakran hiányzik az előzetes letartóztatás indokoltságának konkrét esetre vonatkozó, megfelelő alátámasztása.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a fogvatartás időbeli korlátját a büntetőeljárás kódex 2003-tól vezette be, az tehát a személyi szabadsághoz való jognak immár egy évtizede érvényesülő biztosítója volt. A most elfogadott törvény egy már évek óta létező alapjogi garanciát törölt el. A törvény parlamenti tárgyalása során nyilvánvalóvá vált, hogy a személyi szabadsághoz való jog garanciarendszerében e visszalépésnek az indoka egy éppen folyamatban lévő elhúzódo büntetőeljárás, az ároktői bandaként ismertté vált vádlottakkal szemben folyó per volt. Az új törvényi rendelkezés rendkívül gyors elfogadása és hatályba léptetése azt célozta, hogy az egyik terhelt továbbra is előzetes letartóztatásban maradjon. A büntetőeljárásokban eljáró hatóságok és bíróság késedelme azonban – még ha valós infrastrukturális és igazgatási nehézségek állnak is a háttérben – nyilvánvalóan nem szolgálhat alkotmányosan elfogadható indokul arra, hogy a személyi szabadsághoz való jog egyik legsúlyosabb korlátozásával szemben érvényesülő garanciát felszámoljanak. Az alapjogi garanciarendszer ilyen csorbítása, az alapjogok védelmi szintjének leszállítása álláspontunk szerint nem fogadható el jogállamban. Ráadásul ezzel a jogalkotó a jogalkalmazóknak akként értelmezhető üzenetet küld, hogy az előzetes fogvatartás alkotmányos korlátai az eddigieknél távolabbra is kitolhatóak.

A személyre szabott, kifejezetten egy folyamatban lévő büntetőeljárás menetének megváltoztatását célzó törvényalkotás az alkotmányosság szempontjából egyébként is elfogadhatatlan. A hatalommegosztás elve alapján a törvényhozó hatalom kizárólag a jövőre vonatkozó, általánosan mindenkire kötelező jogszabályok megalkotásával befolyásolhatja az igazságszolgáltatás működését. A bíróságok függetlenségét súlyosan sérti a személyre szabott törvényalkotás, amihez ráadásul az a határozott politikai elvárás társult, hogy az új szabály alapján a bíróság a jövőben is tartsa fenn az ároktői banda tagjaként ismert terhelt előzetes letartóztatását.

Az Eötvös Károly Intézet 2013 októberében a szociális temetés ügyében fordult az ombudsmanhoz a temetkezési törvény alkotmányossági kontrollja érdekében. A szociális temetésről és az előzetes letartóztatás korlátlan időtartamáról szóló törvényi rendelkezéseket meggyőződésünk szerint az alapvető jogok biztosa, Magyarország közjogi intézményrendszerének egyik legfontosabb alapjogvédő intézménye, nem hagyhatja szó nélkül: az alapjogsérelem megelőzése érdekében az Alkotmánybíróságtól kell kérnie a normák felülvizsgálatát. Azért is, mert az érintettek – mind a szociális temetés igénybevételére kényszerülők, mind a büntetőeljárások terheltjei – kiszolgáltatott helyzetük folytán maguk nem vagy csak csekély eséllyel lennének képesek jogaik érvényesítésére. De az új szabályok másról is árulkodnak.

A szociális temetésről szóló szabályok, amelyek a hozzátartozót a holttest mosdatására, felöltöztetésére, a sír megásására kötelezik, figyelmen kívül hagyják a túlélőnek elvesztett hozzátartozójához fűződő erős érzelmeit, amelyeket aligha vitathatóan személyiségének integráns részeként kell felfognunk – ezzel nemcsak a holttestet tekintik a temetés tárgyának, de a túlélő hozzátartozó ember mivoltának lényegét is semmibe veszik. Az időben korlátlan szabadságelvonás jogi lehetőségének megnyitásával a jogalkotó ugyancsak tárgyként tekint a büntetőeljárás alatt álló emberre, akit az eljárás sikere érdekében, ameddig csak a procedúra húzódik – bírósági ítélet nélkül is –, biztonságos helyre lehet zárni. A két eltérő tárgyról szóló szabályozás alkotmányellenessége ugyanarra vezethető vissza: a törvényalkotónak az emberi jogok eszméjétől idegen emberképére, amely az emberi jogok feltétlen alanyára – ha éppen a politikai érdekei úgy diktálják – az állami szabályozás tárgyaként tekint.